

Література:

1. Андреева Г.М. Социальная психология. Москва: Изд-во «АСТ-Пресс», 2001. 376 с.
2. Андриенко Е.В. Социальная психология: Учебное пособие для вузов / Под ред. В.А. Сластенина. Москва: Академия, 2001. 264 с.
3. Батаршев А.В. Психология личности и общения. Москва: Владос, 2004. 246 с.
4. Бодалев А.А. Восприятие и понимание человека человеком. Санкт-Петербург: Издательский дом «Мирь», 2015. 240 с.
5. Каган В.С. Мир общения. Проблема межсубъектных отношений. Москва: Политиздат, 1988 214 с.
6. Куницына В.М. Межличностные отношения. Санкт-Петербург: Питер, 2002. 459 с.
7. Москаленко В.В. Соціальна психологія: Підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 624 с.
8. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. Кн. 1: Соціальна психологія особистості і спілкування. Київ: Либідь, 2004. 567 с.
9. Реан А.А., Коломинский Я.Л. Социальная педагогическая психология. Санкт-Петербург: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2008. 574 с.
10. Соковнин В.М. О природе человеческого общения: Опыт философского анализа. Фрунзе: Мектеп, 2000. 146 с.

ПСИХОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІДХИЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Кулик К.О.

*Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка
kulyk_katya@gmail.com*

Актуальність проблеми. Український соціум знаходиться сьогодні у стані ціннісно-нормативної дезінтеграції, яка виявляється як на макро-, так і на мікросоціальному рівнях організації суспільства. В умовах кризового стану суспільства особистість опинилася в складній ситуації вибору цінностей, пріоритетів, засобів адаптації, і найбільш гостро ця проблема проявляється у молодіжному середовищі. Підлітки є вразливими і схильними до виникнення різних девіацій, оскільки не мають усталеного світосприйняття та досвіду, і при цьому прагнуть до самоствердження й самостійності.

Вивчення психологічних особливостей девіантної поведінки підлітків проводилось з урахуванням досліджень психологічних особливостей девіантної поведінки, як поведіння, що являє собою порушення соціальних норм (О.А. Атемасова, О.І.Бондарчук, Ю.В. Железнякова [2], І.В. Ківенко, О.О. Фільц, К.В. Седих, С.В. Михайлів [5]). У виникненні девіантної поведінки підлітків вагомому роль відіграє успішність молодшої особистості у здійсненні соціальних контактів (В.А. Лавріненко [3], К.В. Седих, В.Ф. Моргун [4]), негативним модусом якої є почуття самотності. У загальнотеоретичному плані

проблемою самотності займалися представники зарубіжної психологічної науки, такі як: Е. Берн, К. Боумен, Д. Рісмен, Р.М. Білоус [1], М.М. Литвак. Не зважаючи на наявність широкого обсягу матеріалів з питань формування девіантної поведінки підлітків, не чітко вирішеною залишилась проблема ефективної та своєчасної діагностики самотності як чинника девіантної поведінки підлітків.

Мета роботи – представити результати дослідження особливостей відхильної поведінки підлітків із різним показником самотності.

Методика та організація дослідження. Для діагностики особливостей відхильної поведінки підлітків із різним показником самотності використані наступні методики: методика «діагностики схильності до відхильної поведінки» (А.Н. Орел); Опитувальник для виявлення ранніх ознак алкоголізму (К.К. Яхін, В.Д. Менделевич) та Методика діагностики рівня суб'єктивного відчуття самотності (Д. Рассел, та М. Фергюсон). У дослідженні взяли участь 60 старших школярів (36 дівчат та 24 хлопці), які навчаються у Полтавській загальноосвітній школі I-III ступенів № 22.

Результати дослідження. За результатами проведеного емпіричного дослідження визначено, що підлітки характеризуються вираженою схильністю до девіантної поведінки. Зокрема, підлітки схильні до порушення норм соціальної взаємодії та суспільного життя (77%). Вони мають виражену орієнтацію до проявів саморуйнівної та аутоагресивної поведінки (75%), що може проявлятися у різних варіантах самоушкодження та проявлення ворожого ставлення до самого себе. Окрім цього, зафіксована стійка тенденція до делінквентного поведіння серед підлітків (42%). Такі досліджувані схильні до вчинення протиправних дій, проступків, які можуть мати різне підґрунтя.

Для підлітків переважно властива схильність до адиктивної поведінки (42%). Їм притаманне прагнення вживати алкоголь та наркотики на різній мотиваційній основі – чи як прояв власної дорослості і результат засвоєння побачених патернів поведінки, чи як прояв реакції протесту проти пануючих у суспільстві норм.

Молодь характеризується вираженою схильністю до відчуття самотності (62%). Підлітки відчувають психологічний дискомфорт, пригніченість, покинутість, спустошеність; ізолюються від оточуючого світу. Вони відчувають виражену фрустрацію від незадоволення потреб у співпереживанні та розумінні, соціальній підтримці.

Встановлено, що схильність підлітків до девіантної поведінки пов'язана із переживанням почуття самотності. Зокрема, доведено, що підлітки із високим рівнем переживання почуття самотності характеризуються підвищеною схильністю до девіантної, делінквентної (72%) та адиктивної поведінки (59%), порушення норм соціальної взаємодії (52%). Самотні підлітки більше схильні до проявів девіантної поведінки, зважаючи на їх соціальну ізолюваність та дистанційованість від системи контактів. Особливо це виражається у таких формах відхильної поведінки як само руйнівна (66%), делінквентна поведінка (72%) та не контрольованість емоцій (62%). Натомість, підліткам, для

яких переживання самотності не характерне, прояви відхильної поведінки, справді, не властиві, зважаючи на успішність в системі соціальних контактів.

Висновки. Отже, почуття самотності виступає суттєвим чинником формування девіантної поведінки підлітків. Зокрема, молоді люди, яким характерне переживання самотності, більше схильні до девіацій у формі адикції та порушень норм соціальної поведінки. Натомість, успішні в системі комунікації підлітки меншою мірою схильні до різноманітних порушень у поведінковій сфері.

Література:

1. Білоус Р. М. Психологічні особливості самотності у юнацькому віці. *Вісник №121. Серія: Психологічні науки.* 2014. №2. С30-32.

2. Железнякова Ю.В. Основні характеристики адиктивної поведінки. *Теорія і практика сучасної психології.* 2016. №2. С.4–8.

3. Лавріненко В.А. Особливості смислової сфери підлітків із неформальних об'єднань агресивної та романтико-ескапістської спрямованості. *Психологія і особистість.* 2017. № 1. С. 130–145.

4. Седих К.В., Моргун В.Ф. Делінквентний підліток. К. : Видавничий дім «Слово», 2019. 272 с.

5. Filts, O.O., Sedych, K.V., Lavrinenko V.A. Mychailiv, S.V. Deviations of patients with drug addiction value and meaning sphere functioning. *Wiadomości Lekarskie.* 2020. LXXIII. №4. P. 761–766.

ДОСЛІДЖЕННЯ АДАПТИВНИХ РЕСУРСІВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ З РІЗНИМ РІВНЕМ САМОСТАВЛЕННЯ

Кулинич В.В.

Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка

wweraw1235@ukr.net

Актуальність проблеми. Проблема адаптації військових до умов несення служби завжди була актуальною і привертала увагу дослідників з огляду на свою практичну значущість. Особливої ваги така проблема набула в умовах відкритого військового конфлікту, який триває в Україні. Адже спроможність військових успішно і швидко адаптуватися до умов несення служби є не лише запорукою результативного виконання ними бойових завдань, але і виступає питанням забезпечення суверенітету і цілісності України.

Особливе місце у загальному руслі згаданої проблематики займають дослідження особливостей адаптації особистості до особливих умов життєздійснення і діяльності (Ю.М. Забродін, Н.Д. Завалова, А.Г. Кузнецов, В.І. Лебедев, В.М. Невмержицький [1], Ю.В. Ярошок, Н.О. Чайкіна [3], С.А. Федоренко [2]). Водночас ряд теоретичних і прикладних аспектів даної проблеми залишаються поки що недостатньо з'ясованими. Як засвідчив здійснений нами аналіз літератури, вивчення особистісних властивостей військовослужбовців, зокрема, строкової служби, із акцентуйованими рисами залишається на периферії уваги психологів. Очевидна нерозробленість